

Atlarda Nişane

Orhan YILMAZ¹ Mehmet ERTUĞRUL²

ÖZET: Bu derlemede atların tanımlanmasında önemli bir faktör olan nişaneler hakkında ayrıntılı bilgi vermeye çalışılmıştır. Nişaneler, atın vücudunda belirli bazı beyaz bölgeler olarak tanımlanabilir. Atların birçoğunda, onların tanınmasına yarayan nişaneler vardır. Bir tay doğduğu zaman, nişane ile doğar ve bunlar ömür boyu değişmez. Bazı nişaneler tay büyüdükçe veya değişik iklim şartları altında kaldıkça hafif değişikliğe uğrayabilir. Nişanelerde beyaz kılların bulunması zorunlu olduğu halde, bu beyaz kıllı bölgenin altında pembe derinin olması şart değildir. Nişaneler alın, burun, bacak, toynak ve vücut nişaneleri olarak sınıflandırılabilir. Bunların dışında ayrıca halk tarafından kötü nişaneler olarak nitelendirilen nişaneler de bulunmaktadır. Ancak kötü nişane olarak nitelendirilen bu vücut işaretlerinin bilimsel ve mantıklı bir dayanağı bulunmamaktadır. Bunlar sadece batıl inanıştan ibarettir. Sonuç olarak, bir atın tanımlanmasında nişanelerin önemli olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Vücut rengi, vücut parçaları, fenotipik özellik, gen

Marking on Horses

ABSTRACT: This compilation is conducted to define different kinds of markings on body of horses. Markings can be called as distinctive white areas on dark base coat colour. Most horse has markings which help to identify the horse as a distinctive creature. When a foal is born, markings are present and they do not change its life long. Sometimes markings seem to change slightly after it grows up or under climate change such as winter or summer season. Markings must have white hair but skin may occasionally have pink skin or not under white hair. Markings can be classified as forehead, muzzle, leg, hoof and body markings. Apart from those there are also some notorious markings in public, but those notorious markings are not based on a scientific and logic reason. They are just misbelieves. As a result markings are essential trait of a horse to be identified.

Keywords: Coat colour, body parts, phenotypic trait, gene

¹ İğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, İğdır, Türkiye

² Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Ankara, Türkiye

Sorumlu yazar/Corresponding Author: Orhan YILMAZ, zileiorhan@gmail.com

GİRİŞ

Tarih boyunca gıda, ulaşım, taşıma ve savaş aracı olarak çok önemli roller üstlenmiş olan at, birçok araştırmacıya göre ilk defa Orta Asya Türkleri tarafından evcilleştirilmiştir. Orta Asya coğrafyasında yaşayan Türklerin, Çin'den Batı Avrupa'ya kadar atlı seferler düzenlerken tek ulaşım, taşıma ve savaş aracı at idi (Aral, 1974; Sertkaya, 1995; Alarşlan 2009). Göktürkler zamanında 11 ayrı ırk atın isimleri ile birlikte yetiştirildiği bildirilmektedir (Sertkaya 1995; Aalto, 2000). At, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş ve yükseliş devirleri başta olmak üzere, her zaman vazgeçilemez bir yoldaş idi. Niğbolu savaşında 40.000, Mohaç Meydan savaşında 116.000 süvari savaşmıştır (Boztepe, 2011). Bu sayı, bazı dönemlerinde 200.000 süvariye kadar ulaşmıştır (Düzgüneş, 1946). Sporun birçok dalında kullanan (Türkmen, 1996), sanatta geniş şekilde yer veren (Esin 1995), edebiyatta at için rahşiye (övgü) eserleri kaleme alan tek millet Türklerdir (Bilgin, 1995).

Türkiye at popülasyonunun büyük kısmını Anadolu Yerli atı meydana getirmektedir (Said, 1940; Batu, 1962). Anadolu Yerli atı dışında ülkemizde Alaca, Ayvacık Midillisi, Canik, Cirit, Çamardı Kulası, Çukurova, Doğu Anadolu, Hınısın Kolukıçası, Karacabey, Malakan, Rahvan, Trakya, Türk Arap, Türk Nonius ve Uzunyayla Atı olmak üzere birçok mahalli ırk ve tipler bulunmaktadır (Hendricks, 1995; Güleç, 1998; Güleç, 2001; Güleç, 2002; Güleç, 2004; Kırmızıbayrak ve ark., 2004; Güleç, 2007a,b; Yılmaz and Ertuğrul, 2011). Bazısının nesli tükenen, bazıları ise oldukça azalan bu atlardan Ayvacık Midillisi, Canik, Çukurova, Hınısın Kolukıçası ve Malakan atları koruma altına alınmıştır (Aral, 2011).

Bir atın vücudunu örten kıl örtüsünün görünen rengine "don" adı verilir. Don üzerinde dar bir alanda görülen beyaz lekeler ise "nişane" denir. Nişaneler altında yerleşirse "akıtma", bacaklarda, toynakların üstünden itibaren çeşitli yükseklikte yerleşirse "seki" adı verilir. Alındaki akıtma, sayılabilecek derecede birkaç kıl tanesinden oluşabileceği gibi, kulakların arasındaki perçemin altından uzanıp, gözlerin arkasına kadar geniş-

leyip, alt çeneye kadar yerleşebilir. Seki ise, atın ayağındaki beyazlıklara verilen isimdir. Seki, eğer toynakların hemen üstünde ufak bir leke şeklinde beyaz bir alanı kaplarsa buna seki eseri, bacakların yarısını geçerse, buna da çizme seki adı verilir (Yarkın, 1962; Sönmez, 1975).

Orhun Abidelerinden başlayarak, eski tarihi metinlerde 40'dan fazla at donu ile ilgili isimler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları ak, akça (agca), al, ala, alaça, az, ak az, ala beyaz, beyaz, boz, ak boz, temir boz, çal, çapar, çından, çil, çilgü, egir (eygir), kara, kır, demir kır, kızgıl, kızıl, kızılbaş, kongur, kök, kökiş, kuba, kula, kızıl kula, kuru kula, (kara) kül levünlü, or, oy, sarıg, sıçan tüli, sis, tıg, torug, hurmayı torı, yağız, az yağız, kara yağız, yeşil ve yegren olarak adlandırılmaktadır (Sağol 1995). Kırgızların Manas Destanında at donları ve çeşidi ile ilgili 116 çeşit deyim bulunmaktadır (Taube, 1995).

At bir iş hayvanıdır. At arabaya ve tarım aletlerine koşulur, üstüne yük vurulur ve binilir; yarışılır, spor yapılır, av avlanır, savaşılır (Bennett and Hoffman, 1999; Yıldırım 2007). Bu yüzden atın donunun, atın performansı ile hiçbir ilgisi yoktur. Bazı at donlarının daha fazla tutulması, bazı donların sevilmemesinin bilimsel bir dayanağı ve bunu doğrulayan bir araştırma sonucu bulunmamaktadır. (Sertkaya, 1995; Emiroğlu ve Yüksel, 2009).

Türkiye'de atlar ile ilgili yapılmış araştırma sayısı son derece sınırlıdır. Gerçekleştirilen araştırmaların büyük bir kısmı Türk Arap atına aittir. Kutsal ve Sandıkçıoğlu (1985) 1963-1979 yılları arasında doğmuş 2935 adet Arap atına ait nişaneleri incelemiştir (Çizelge 1). Bayram ve ark., (2005) ise Van yöresinde yetiştirilen 186 adet yerli ata ait verileri incelemiş ve nişanelere ait sonuçlar Çizelge 1'de özetlenmiştir.

Bu derleme çalışmasında, atların tanımlanmasında önemli unsurlardan birisi olan nişaneler ve çeşitleri incelenmiştir.

Çizelge 1. Türkiye atlarında nişanelere ait bazı özellikler

Kaynak	Nişaneler			
	Baş ve Ayakta (%)	Sadece başta (%)	Sadece ayakta (%)	Nişanesiz (%)
Kutsal ve Sandıkçıoğlu (1985)	79.1	19.6	0.4	0.9
Bayram ve ark., (2005)	22.7	19.0	6.9	51.4

Atlarda nişaneler

Donu renkli atların vücudunun çeşitli yerlerine yerleşmiş beyazlıklara veya kılların anormal şekillerine nişane adı verilir (Boztepe, 2011). Tamamen nişanesiz atlar bulunabileceği gibi (Şekil 1), bulunması durumunda atın vücudundaki nişaneler atın tanımlanması yönünden çok önemlidir. Özellikle pedigriyi yetiştiricilik yapıyorsa, atın vücudundaki nişaneler, atın pedigri belgesine ayrıntılı olarak yazılmalıdır. Nişaneler, vücutta buldukları bölgelere göre çeşitli adlar ile anılır.

Şekil 1. Nişanesiz doru donlu bir at

Alın nişaneleri (Forehead markings)

Atın başında, gözler ve kulaklar arasında kalan bölgede görülen beyazlıklara denir (Yarkın, 1962; Emiroğlu ve Yüksel, 2009). Koşuma vurulmuş atlarda koşum takımlarının vücuda baskısından dolayı meydana gelen beyazlıklar nişane değildir. Çünkü bunlar doğuştan değil, sonradan yara şeklinde meydana gelmiş beyazlıklardır (Yarkın, 1962) Beyaz kılların miktarına göre alın nişaneleri çeşitli isimlerle anılır.

Alında az sayıda beyaz kıla “Alında ak kıl” (Şekil 2), alındaki kıllar fazlalaşmışsa, “Alında beyaz” (Faint star) (Şekil 3) adı verilir. Alındaki kıllar yuvarlak bir şekil almışsa “Alında kar topu” adı verilir (Boztepe, 2011). Alındaki beyaz kılların kenarları girintili, çıkıntılı ise, yani yıldızı andırıyorsa, “Alında yıldız” (Star) denir. Yıldız şeklinin çok düzgün olması, 5 veya 6 uçlu gibi kesin bir rakama bağlanması beklenmez. Ayrıca kartopu ve yıldızın büyüklüğü de değişkenlik gösterir (Yarkın, 1962; Emiroğlu ve Yüksel, 2009). Nişaneler kayıt edilirken bu gibi detaylara dikkat edilir.

Şekil 2. Alında ak kıl

Şekil 3. Alında beyaz

Alındaki yıldızın ortasında renkli kıllar varsa, buna “Halka biçimli yıldız” ya da “Yuvarlaklı yıldız” denir. Alındaki beyazlık hilal (yarım) şeklinde ise buna “Alında hilal” veya “Alında ay” adı verilir. Ayın yönüne göre, adı değişir. Ayın ağzı aşağı ise “Yarım ay aşağı” denir. Alındaki beyazlık bir kalp şeklini andırıyorsa, “Alında yürek” adı verilir (Boztepe, 2011).

Alındaki beyazlık, aşağı doğru uzanıyorsa “Alında akıtma” ya da “Alın akıtmalı” (Blaze) denir. Bu beyazlığın iki ucu sivri ise ve bir iğ şeklini andırıyorsa “Alında iğ” (Stirpe) (Şekil 4) adı verilir. Beyazlık, sivri ucu

aşağı doğru, bir kama şeklinde ise “Alında kama” (Şekil 5) adı verilir. Alında kamanın baş kısmı yuvarlak ise “Alında beyaz kuyruk” denir (Yarkın, 1962).

Şekil 4. Alında iğ.

Şekil 5. Alında kama.

Beyaz kılların şekli üçgeni andırıyorsa, “Alında üçgen” olarak adlandırılır. Alındaki beyazlığın içinde koyu kıllar varsa “Alında benekli beyaz”, kırmızı veya kahverengi kıllar varsa, buna da “Alında çilli beyaz” denir (Emiroğlu ve Yüksel, 2009).

Burun üstü nişaneler

Atın burnundaki beyazlığın yerleştiği bölgeye göre burun üstü nişaneleri ikiye ayrılır.

Akıtma (Blaze): Beyazlık atın alnından çok, burununu kaplamışsa, buna akıtma denir (Sönmez, 1975). Akıtmanın uzunluk ve kısalığı ile kalınlık ve inceliği gibi detaylar kayıt edilir. Eğer akıtma burun üstünün yarısını kaplıyorsa “Yarım akıtma”, bütün burun üstünde uzanıyorsa “Tam akıtma” (Blaze) denir (Boztepe, 2011). Akıtma iki parça ise “Kesik akıtma” (Interrupted stripe) (Şekil 6) adı verilir. Akıtmanın içinde koyu kıllar varsa “Benekli akıtma”, kırmızı veya kahverengi kıllar varsa “Çilli akıtma”, akıtmada koyu ve beyaz kılların karışık halde bulunmasına ise “Karışık akıtma” adı verilir. Akıtmanın genişliği ya da inceliği de akıtmanın adını değiştirir. Akıtma, burun üstünden her iki yana doğru yayılıyorsa “Yüzü güzel” ya da “Yüzü beyaz” (Bald face) olarak adlandırılır. Eğer yayılma sadece bir tarafa ise “Yarım yüzü güzel” (Şekil 7) olarak tarif edilir (Yarkın, 1962; Emiroğlu ve Yüksel, 2009).

Şekil 6. Kesik akıtma.

Şekil 7. Yarım yüzü güzel.

Abraş (Lip marking): Burun ucunda, burun deliklerinde ve dudaklardaki kılsız ve koyu renkli bölgede beyaz bölge bulunmasına “Abraş” (Lip marking) (Şekil 8) denir. Abraşa benzeyen ama üstünde beyaz kıllar olan nişaneye ise “gümüş” adı verilir (Sönmez, 1975). Bu bölgedeki beyazlık az bir bölgeyi kaplamışsa, buna “Abraş nişaneli” veya “Burun ucu abraş nişaneli” adı verilir. Beyazlık üst dudağın tamamını kaplamış ama alt dudağa geçmemiş ise “Gümüş burun” veya “Burun ucu abraş” adı verilir. Beyazlık üst burunda bulunduğu gibi alt dudağa da geçmişse “Ağzı kilitli” (Şekil 9) olarak adlandırılır (Emiroğlu ve Yüksel, 2009).

Şekil 8. Abraş.

Şekil 9. Ağzı kilitli.

Bacak nişaneleri (Leg markings)

Koyu donlu bir atın tırnak bitiminden başlayarak, yukarı doğru uzanan beyazlıklar “seki” olarak adlandırılır (Boztepe, 2011). Tırnak üstünde *corona* ismi verilen taç kısmı normalde renksizdir. Fakat bacak renkli kıllarla kaplı ise, tırnak siyah renk alır (Yarkın, 1962). Seki beyaz bölgenin uzunluğuna göre çeşitli adlarla anılır.

Bacak kıllarının tırnağa bitişik bölgesinin arka kısmında az miktarda beyazlık bulunması haline “Arkada seki eseri” (Partial pastern at rear), ön kısmında az miktarda beyazlık bulunmasına ise “Önde seki eseri” (Partial pastern at front) adı verilir. Arkada seki eseri olan atların genellikle ökçesi de beyazdır ve “Ökçesi beyaz” olarak adlandırılır. Eğer beyazlık ince bir şerit halinde tırnağın üstünü çepeçevre sararsa “Seki nişanesi” (Coronet) adı verilir (Emiroğlu ve Yüksel, 2009).

Atın bacağındaki beyazlık, tırnak üstünden bukağlık çukuruna kadar uzanırsa “Alçak seki” veya “Yarı seki” (Pastern) denir. Beyazlık tırnaktan köstek oynacağına kadar uzanırsa “Tam seki” (Fetlock or Sock) (Şekil 10) adı verilir. Köstek oynacağı şekil olarak insan topuğuna benzediği için, bazen “Topuk” olarak da adlandırılmasına rağmen, aslı köstek oynacağıdır. Beyazlık köstek oynacağını geçerse “Yüksek seki” (Sock or Boot) (Şekil 10) olarak tanımlanır. Beyazlık *Carpus* ve *Tarsus* eklemlerine kadar uzanırsa “Çizme seki” (Stocking) (Şekil 11), *Carpus* ve *Tarsus* eklemlerini geçerse “Yüksek çizme seki” (High white) (Şekil 12) denir (Yarkın, 1962).

Şekil 10. Yüksek seki (solda) tam seki (sağda).

Şekil 11. Dört bacakta çizme seki.

Şekil 12. Yüksek çizme seki (sağda).

Bazen çizme sekilerin üst kısımları girintili çıkıntılı olur ki, buna “Düzensiz seki”, dişli olursa “Dişli seki” adı verilir. Seki üstünde siyah kıllardan benekler varsa “Benekli”, kırmızı kıllardan benekler varsa “Çilli”, kıllar birkaç renkli ise “Karışık” denir. Seki, bacakların bir veya birkaçında olmasına göre değişik şekillerde adlandırılır. Seki ön iki bacaktaysa “Önleri sekili”, arka iki bacaktaysa “Arkaları sekili” olarak adlandırılır. Eğer seki sol yandaki bacaklarda ise “Sol yan köstekli”, sağ yandaki bacaklara yerleşmiş durumda ise “Sağ yan köstekli” olarak adlandırılır. Ön sağ ve arka sol bacakta seki olması durumunda “Sağ çapraz köstekli”, aksi durumda ise “Sol çapraz köstekli” denir (Emiroğlu ve Yüksel, 2009).

Vücut nişaneleri

Vücut nişaneleri atın baş ve bacaklar dışındaki vücut bölgelerinde beyazlık bulunması değildir. Atın baş

ve bacaklar dışındaki vücut bölgelerinde beyazlık bulunmasına özel olarak “Alacalık” (Coloured/mottled/pied) adı verilir (Yılmaz ve Ertuğrul 2011). Bu nişaneden ayrı bir konudur. Ancak bazı literatürde 1 mm-25 mm çaplı beyaz benekler “Birdcatcher lekesi” “Birdcatcher spots” (Şekil 13) olarak adlandırılmaktadır (Anonim, 2011). Vücut nişaneleri “Ester çizgisi” ve “Servi” olmak üzere iki çeşittir (Emiroğlu ve Yüksel, 2009).

Şekil 13. Vücutta Birdcatcher lekesi.

Ester çizgisi bulunan atlarda, yeleden kuyruğa kadar, sırt bölgesinde koyu kıllardan meydana gelen bir çizgi vardır (Sönmez, 1975). Ester çizgisi, “D” (Dun) geni üzerindeki “M” lokusu tarafından meydana getirilir. “M” lokusunun, Dun geni üzerindeki “D” lokusu ile yakın bağlantısı (linkage) vardır. “M” lokusu atlarda ester çizgisini meydana getirir. Ester çizgisini meydana getiren gen eşek ve katırlarda da bulunur. Bu lokus katır ve eşeklerde ester çizgisini meydana getirmesinin yanında, omuzda sırttan ön bacaklara uzanan siyah çizgi ile ön bacakların alt kısımlarında bacakları çepeçevre saran halka şeklindeki çizgilerin meydana gelmesinden de sorumludur. Dominant karakterli bir gendir (Thiruvankadan, 2008).

Servi beyaz renkli kıllar ile ortaya çıkan bir beyaz nişane değildir. Fakat atı tanımlamak için nişane olarak kabul edilir. Atın vücudunun bazı bölgelerinde ters yöne yatmış kıllar bulunmasına “Servi” denir. Kılların şekli Servi ağacına benzediği için bu isim ile anılmaktadır. Servi nişanesi genellikle boyun, üzeninin vücutta değdiği bölgeler, göğüs ortası ve omuz bölgelerinde görülür. Servi üzeninin değdiği bölgedeyse “Yüğürlük” denir. Yüğürlük atlar usta atçılar tarafından tercih edilir. Eğer servi göğüs kısmındaysa “Mihrap” denir ki, üzerinde mihrap bulunan atlar, usta atçılar tarafından en fazla aranan atlardandır (Emiroğlu ve Yüksel, 2009).

Bazı al veya izabel atların bilhassa arka kısımlarında daha koyu kıllardan meydana gelen başka bir koyu bölge olabilir. Bu nişanenin dilimizde bir adlandırma-

sı olmamakla birlikte, İngilizcede “Bend” veya “Spot” olarak adlandırılır (Anonim, 2011).

Tırnak nişaneleri

Tırnak nişanesi donu alaca atlarda daha sık görülür. Tırnağın bir kısmı veya tamamı beyazdır (Şekil 14) (Yılmaz ve Ertuğrul 2011). Beyaz tırnak yumuşak yapı- lı olduğu için, tırnak nişanesi olan atlar, usta atçılar ta- rafından pek tercih edilmez.

Şekil 14. Tırnak nişanesi.

Kötü nişaneler

Bazen atın alnında ters çevrilmiş “V” harfi şeklin- de servi bulunur. “V” harfi şeklinde serviye usta atçı- lar tarafından “Kabri meftuh” yani “Açık mezar” de- nir. Alnında kabri meftuh bulunan atlar uğursuz sayı- lır. Atın ve sahibinin kısa sürede öleceğine inanılır. Atın arka kısmında, kuyruk sokumuna yakın bölgede ser- vi olursa, buna da “Puşt nişanı” denir. Halk arasında, puşt nişanı taşıyan atın puştluk yapacağına inanılır ve böyle ata pek güvenilmez. Atın karın bölgesinde, kolan bağlanan bölgelerde servi bulunmasına “Netame nişanı” adı verilir. Halk arasında, netame nişanı taşıyan ata binen kimse için tehlike beklenir. Sadece ön sağ bacak sekili ise “Mutlakül yemin”, sadece ön sol bacak seki- li ise buna da “Mutlakül yesar” adı verilir. Geçmiş za- manlarda at yetiştiren usta atçılar Mutlakül yemin atı çok uğurlu, Mutlakül yesar atı ise son derece uğursuz olarak kabul ederlermiş. Dört bacağı da sekili ata “Se- kil at” adı verilir. Sekil atlar da usta atçılar tarafından uğursuz olarak kabul edilir. Bunun sebebi, Hz. Hüseyin şehit edildiğinde sekil bir at üzerinde olmasındandır (Emiroğlu ve Yüksel, 2009).

SONUÇ

Atların tanımlanması ve birbirlerinden ayırt edil- melerinde önemli bir element olan nişaneler alın, bu-

run, bacak, vücut ve tırnak nişaneleri olarak gruplan- dırılabilir. Nişanelerin halk arasında detaylı şekilde ad- landırılması ve sınıflandırılması, nişanelerin önemi hakkında yeterli bilgi vermektedir. Türkçe nişane çe- şitlerinin İngilizce karşılıkları arandığında, birçoğunun İngilizce karşılığı bulunamamıştır. Nişanelerin dilimiz- de bu kadar ayrıntılı olarak tanımlanması, nişanelerin at kültüründeki önemine yeterince işaret etmektedir. Bun- ların dışında, halk arasında olumsuz bir işaret olarak al- gılanan nişaneler hakkında da bilgi verilmiştir. Kötü ni- şanelerin bilimsel bir dayanağının olmadığı, bunların sadece yerleşmiş yanlış inanıştan kaynaklandığı söyle- nebilir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, nişanelerin bilimsel verilere dayanarak tarif edilmesi ve sınıflan- dırmasının yapılması, nişanelerin bir standardının mey- dana getirilmesi yönünden faydalı olacağı söylenebilir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, doktora hocam Prof. Dr. Mehmet Ertuğrul’un danışmanlığı altında yürütülmüştür ve ken- disine teşekkür ederim. Ayrıca çalışmaya kaynak temin eden Prof. Dr. Saim Boztepe (Selçuk Üniversitesi) ve Prof. Dr. Aşkın Kor (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)’a te- şekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Aalto, P., 2000. Orhun Yazıtlarındaki At İsimleri Üzerine. Türk Dili, Kasım: 453-457.
- Alarşlan, E., 2009. Van İli Erçiş İlçesi Ulupamir Köyündeki Geleneksel At Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- Anonim, 2011. Horse markings. en.wikipedia.org/wiki/Horse_markings (Erişim: 12 Kasım 2011).
- Aral, N., 1974. Türkiye’de Yetiştirilen Hayvan Türleri, Yetiştiricilik Tarihi ve Teknolojisi (1923-1931). Türkiye Jokey Kulübü Yayınları. Ankara.
- Arat, S., 2011. In Vitro Conservation and Preliminary Molecular Identification of Some Turkish Domestic Animal Genetic Resources (Turkhaygen-1). Genetic Engineering and Biotechnology Institute, Gebze, Kocaeli, Turkey. <http://www.turkhaygen.gov.tr/data> (Erişim: 22.12.2011)
- Batu, S., 1962. Türk Atları ve At Yetiştirme Bilgisi. A. Ü. Veteriner Fakültesi Yayınları:13. Ankara.
- Bayram, D., Öztürk, Y. ve Küçük, M. 2005. Van Yöresinde Yetiştirilen Atlarda Fenotipik Özellikler. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 16(1): 85-88.
- Bennett, D., Hoffman, R.S., 1999. Equus caballus. Mammalian Species 628: 1-14.
- Bilgin, O., 1995. Türk Edebiyatında Rahşiyeler. Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık Sempozyumu Kitabı. Resim Matbaacılık A.Ş. İstanbul.
- Boztepe, S., 2011. At Yetiştirme Ders Notları. <http://www.saimboztepe.com/genel/23-at-yetistirme-ders-notlari.html> (Erişim: 12 Kasım 2011).
- Düzgüneş, O., 1946. Atçılık (Üretme, Bakım ve Yemleme Usulleri). Ali Rıza İncealemdaroğlu Matbaası, Zonguldak.
- Emiroğlu, K., Yüksel, A., 2009. Yoldaşımız At. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Esin, E., 1995. Türk Sanatında At. Türk Kültüründen At ve Çağdaş Atçılık Sempozyumu (Ed. Naskali, E. G.). Resim Matbaacılık. İstanbul.
- Güleç, E., 1998. Uzunyayla Atı. Anadolu At Irklarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği Yayınları (Elde basım). Ankara.
- Güleç, E., 2001. Cihan Şumul Atımız Hınıs Atı. Anadolu At Irklarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği Yayınları (Elde basım). Ankara.
- Güleç, E., 2002. Türk At Irkları. (Elde basım), Ankara.
- Güleç, E., 2004. Türk İngiliz Atı. (Elde basım), Ankara.
- Güleç, E., 2007a. Çamardı Kulası Atı. Anadolu At Irklarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği Yayınları (Elde basım). Ankara.
- Güleç, E., 2007b. Ardahan Atı (Malakan Atı). Anadolu At Irklarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği Yayınları (Elde basım). Ankara.
- Hendricks, B.L., 1995. International Encyclopedia of Horse Breeds. University of Oklahoma Press. Norman and London, UK.
- Kırmızıbayrak, T., Aksoy, A.R., Tilki, M., Saatçi, M., 2004. Kars Yöresi Türk Yerli Atlarının Morfolojik Özelliklerinin İncelenmesi. Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi 17: 69-72.
- Kutsal, A., Sandıkçıoğlu, M., 1985. Türkiye Safkan Arap Atlarında Donlar, Nişaneler ve Bunların Kalıtımı. Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi, 25(1-4): 3-29.
- Sağol, G., 1995. Tarihi Şivelerde At Donları. Türk Kültüründen At ve Çağdaş Atçılık Sempozyumu (Ed. Naskali, E. G.). Resim Matbaacılık. İstanbul.
- Said, Z., 1940. Türkiye’de Atçılığın Ehemmiyeti ve Araştırma Mevzuu. T. C. Ziraat Vekâleti Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından, Sayı:62. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayını. Ankara.
- Sertkaya, O., 1995. Eski Türk Kültüründe At. Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık Sempozyumu Kitabı, 11-14 Mayıs 1994. Resim Matbaacılık, İstanbul.
- Sönmez, R., 1975. At Yetiştirme (Özel Zootečni). E. Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 141. E. Ü. Basımevi, İzmir.
- Taube, E., 1995. Altay’da Tuvaların Sözlü Edebiyatında At. Türk Kültüründen At ve Çağdaş Atçılık Sempozyumu (Ed. Naskali, E. G.). Resim Matbaacılık. İstanbul.
- Thiruvankadan., 2008. Coat Colour Inheritance in Horse. Livestock Science, 117: 109-129.
- Türkmen, M., 1996. Türklerde Geleneksel Atlı Sporların Yapılışı, Kaynağı ve Bilinmeyen Yeni Boyutları (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Yarkın, İ., 1962. Atçılık. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:40, Ders Kitabı:20. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Yıldırım, İ.G., 2007. Atlarda Genel Vücut Yapısının Morfometrik Yöntemlerle İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Aydın.
- Yılmaz, O., Ertuğrul, M., 2011. Description of Coloured Horses Raised in Turkey. Journal of Agricultural Science and Technology, 3(3): 203-206.